

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 12/7, p. 149-168

DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.11492>

ISSN: 1308-2140, ANKARA-TURKEY

Article Info/Makale Bilgisi

✍ Received/Geliş: 20.02.2017

✓ Accepted/Kabul: 30.03.2017

✍ Referees/Hakemler: Doç. Dr. Şevket ÖZNUR – Yrd. Doç. Dr.
Erdoğan SARACOĞLU

This article was checked by iThenticate.

SEVİL EMİRZADE'NİN ÇİFTE NİKÂH OYUNUNDA KIBRIS TÜRK FOLKLORUNA AİT UNSURLAR

Hüseyin EZİLMEZ*

ÖZET

Sevil Emirzade, çağdaş Kıbrıs Türk tiyatro edebiyatının önemli yazarlarından biridir. Emirzade'nin son yıllardaki oyunlarında tamamen Kıbrıs Türk halk kültürü ve folkloruna yöneldiği görülmektedir. Bu oyunlardan biri de, 2015 yılında yayımladığı *Çifte Nikâh*'tır. *Çifte Nikâh*, içerdiği zengin halk kültürü ve folklor malzemesiyle, son derece önemli ve değerli bir eserdir. Oyunun konusu 20. yüzyılın ortalarında Kıbrıs'ın bir köyünde geçmektedir. Kıbrıs Türk köylüsünü ve köy hayatını başarıyla yansıtan bu oyun, başta Kıbrıs Türklerinin gelenek ve görenekleri olmak üzere, batıl inançları, o döneme ait giyim kuşam tarzı, beslenme ve mutfak kültürü, eğlence kültürü, halk müziği ve dansları, halk edebiyatı ve geleneksel düşünce tarzı gibi folklor malzemeleriyle doludur. Ayrıca oyunda, Kıbrıs'a ait deyim, atasözü, dua, beddua, sövgü (küfür) gibi pek çok halk söyleyişi ile yerel kelimeler de kullanılmıştır. Bu incelemenin amacı, oyundaki halk kültürü ve folklor malzemesini tespit edip sınıflandırmaktır. Bu amaç doğrultusunda oyunda; 44 gelenek, 8 batıl inanç, 11 mâni, 2 türkü, 3 halk dansı, 3 destan kahramanı, 157 deyim, 17 atasözü, 12 beddua, 15 dua, 8 sövgü ve 50 civarında yerel sözcük saptanmıştır. Bunların yanı sıra, o dönemin ölçü birimi, para birimi, Kıbrıs'a özgü yiyecek-içecek adları, giyim tarzı, süslenme, ev eşyası, eski meslekler ve bunlara benzer çok sayıda folklor malzemesi tespit edilip ilgili başlıklar altında incelenmiştir.

Sonuç olarak, Kıbrıs Türk halk kültürüne dikkati çekmek, birçoğu unutulmuş veya unutulmak üzere olan eski gelenek ve göreneklerimizi hatırlamak ve bunları yeni kuşaklara aktararak, eskiyle yeni arasında bir bağ kurmak bu çalışmanın temel hedeflerini oluşturmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Sevil Emirzade, tiyatro oyunu, Kıbrıs Türk halk kültürü, köy hayatı, Kıbrıs ağzı.

* Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi Doktora öğrencisi, El-mek: huseyinezilmez@hotmail.com.
Tez Danışmanı: Prof. Dr. Metin Karadağ

**THE ELEMENTS SHOWING TURKISH CYPRIOT FOLKLORE IN
ÇIFTE NİKÂH (DOUBLE WEDDING) BY SEVİL EMIRZADE**

ABSTRACT

Sevil Emirzade is one of the most important authors of contemporary Turkish theatre literature. We can see that Emirzade has headed towards Turkish Cypriot Public culture and folklore in her recent plays. One these plays is *Çifte Nikah* (Double Wedding) published in 2015. *Çifte Nikah* (Double Wedding) is a very important and valuable piece with its rich public culture and folklore. The plot of the play happens in a Cypriot village in the middle of twentieth century. The play projects Turkish Cypriot villagers and village life with great success equipped with mainly Turkish Cypriot custom and traditions, superstition, clothing of that era, eating habits and kitchen culture, entertainment culture, folk music and dances, Turkish Cypriot folk literature and traditional way of thinking. What is more, a lot of Cypriot sayings, proverbs, prayers, swearing and curses are used in the play. The aim of this analysis is to determine and classify the public culture and materials of folklore. With this aim it is determined that there are 44 traditions, 8 superstitions, 11 short rhymed folk poems, 2 folk song, 3 folk dances, 3 epic heroes, 157 sayings, 17 proverbs, 12 curses, 15 prayers, 8 swearing and about 50 local words. As well as these, a lot of materials peculiar to Cyprus such as food and drink names, dressing style, make-up, furniture, old professions and so on have been determined and classified under the related subjects.

As a result, the basic goal of this research is to draw attention to Turkish Cypriot folk culture, to remember those old forgotten traditions and custom, to transfer them to the new generation and to connect the old to the new.

STRUCTURED ABSTRACT

Sevil Emirzade is one of the important contemporary Turkish Cypriot playwrights, who has successfully constructed Cypriot rural life and traditional culture into the language of theatre and technique. It seems that the writer's most recent plays widely contain features from the Turkish Cypriot folk culture and folklore. There is no doubt that the writer's turning towards Turkish Cypriot folklore has something to do with her having roots in the village. Emirzade knows the village and villagers very well and it is with this advantage that she intertwines the Turkish Cypriot folklore into the plays so successfully.

Sevil Emirzade's folkloric piece titled *Çifte Nikâh (Double Wedding)* is the subject of this article; it was published in 2015 and is about Turkish Cypriot village life and the villagers from a wider perspective. The play, which is divided in two acts and ten scenes, has a plot which is based nearly entirely on Turkish Cypriot traditions. The play is set in a village in the Mesaoria region, in the middle of the 20th Century (in the 1940s). The play treats the social life which was prevalent in those times with an utmost realistic view. The play presents the Turkish Cypriot

villagers daily life of the time, the family relations, the beliefs, the mentality, the attitude towards the colonist English and the destructive impact of the Second World War on individuals, families and society. In other words, with this play, the Turkish Cypriots oral history is transferred from the middle of the 20th Century up until today and it brings it to attention with the aesthetics and the elements of the culture which forms a nation's essential character.

This work aims to find the cultural and folkloric elements in the play and to categorize them. In this sense, the materials obtained from the play are collected under five main titles with relation to folklore: 1. Human-Nature Relation, 2. Popular Science, 3. Folk Literature, 4. Language, and 5. Customs-Traditions-Beliefs. Afterwards, the materials collected under these five titles are further divided into subheadings and analysed: Turkish Cypriot village and village life, housewares-tools, vehicles, traditional costumes and toilet, nourishment and cuisine, Turkish Cypriot's coffee culture, folk medicine, folk calendar-time-distance concepts and currency, folk mentality-religion-worldview, folk-literature, language, birth customs and superstitions about birth, customs and beliefs about weddings, other traditions and various beliefs. According to this classification, the folkloric materials collected from the *Çifte Nikâh*, are numerically set as the following: 5 old profession-craft, 4 old vehicle, 2 traditional costumes, 6 foods special to the Cypriot cuisine, 4 traditional medical treatment, 2 old currencies, 1 old measurement, 1 calculation of time, 44 traditions, 8 superstitions, 11 short folk poems, 2 folk songs, 3 folk dances, 3 epic heroes, 157 idioms, 17 proverbs, 12 curses, 15 prayers, 8 swearing, and around 50 dialect words. As well as these tangible materials, many intangible materials were detected, such as emotions, thoughts and beliefs, bringing forth the mentality of the people who lived in that period. The Turkish Cypriot villagers' religious worldview and the faith towards Allah was especially put forward dominantly throughout the play. The known traditional Turkish culture has a "fatalistic" worldview. People believe that their fate comes from Allah and that this fate is irrevocable. Because of this, most of the time they endure their fate. This time-honoured fatalistic mentality is shown concretely in the plot of the *Çifte Nikâh*. Apart from these, there are remarkable motifs about the Turkish Cypriot village and village life.

In the play, the people, animals, daily chores, poverty, traditions and mentality, the entire village life comes to life. Especially the villagers' daily chores, such as "baking bread", "drawing water from the well", "wood gathering", "cooking", "preparing dowry for the girls to be married", are very common in the play. Also, it indicates how disasters such as droughts, famine, floods have negative influences on the villages, who's economy is based on agriculture and farming. Following the climate and disasters which affected the villagers, come their behaviours and ideas; such as praying to Allah, having patience, rising against fate, and are evaluated as part of the traditional culture.

In the *Çifte Nikâh*, the important events of people's life, such as "birth" and "marriage" are used as motifs for the play's main subject. In this sense, the customs, practices and beliefs in relation to birth and marriage are frequently used in the play. Especially the second part of the play, from beginning to end is about the marriage matter. In this part,

Turkish Studies

“searching for a suitable bride (matchmaking)” and “asking for the girl’s hand as a bride (meeting of both sides)” scenes are rich in detail. Here, the rituals like “reading *mani* (short folk poems)” that reveal their intentions to each other, “asking for the girl to be bright with Allah’s will”, “sending the engagement ring and presents”, “paying wedding money”, “religious marriages” come forward. With regards to birth, the most important thing to mention in the traditional life was that they don’t go to a doctor for the delivery. For the women who are going to give birth, the bigger help came from the midwife of village or from the old and experienced women. This is also discussed in the *Çifte Nikâh*. Finally, the play gives many details about the life-style of the times, as well as the customs and the superstition practices that followed after the birth.

This play is a distinguished piece of work of the Turkish Cypriot Theatre in recent times; it talks about the Turkish Cypriot village and villagers and brings together the many folkloric elements based on traditions rich themes and skilfully includes them into the plot. In this play Sevil Emirzade, unifies Turkish Cypriot culture and village life with its characters and aims to display our folkloric wealth. Because, these values which come from the past are the elements that will secure our future, and these only pass to the new generations with literature works. As a result, the writer, together with this play aims to transfer to the new generations, the emotions, mentality, habits, value judgments, in short the culture of older generations and build a bridge between the two generations, as well as carry the cultural past into the 21st century.

Keywords: Sevil Emirzade, play, Turkish Cypriot folk culture, village life, Cypriot language

Giriş

Bir milletin, bir toplumun ya da bir bölgenin geçmişten bugüne aktardığı, kuşaktan kuşağa naklettiği bütün maddî ve manevî varlıkları folklor (halkbilimi) kapsamı içinde değerlendirilir. Dolayısıyla folklor içerisinde pek çok şeyi barındırır: kültürü, sanatı, yaşamı, gelenek ve görenekleri, batıl inançları, halkın yerleşim birimleri ve konutlarını, bu konutlarda kullanılan araç ve gereçleri, beslenmeyi, giyim-kuşam ve süsü, halk müziği ve danslarını, halkın dilini, seyirlik oyunları ve edebiyatını kısacası halkın bütün kültürel mirasını konu eder. Bu bağlamda halkbilimi, en geniş manasıyla, halk kültürünü inceleyen bir bilim dalı olarak tanımlanabilir. Pertev Naili Boratav folkloru, “birçok bilimlerin kavşak yerinde bulunan ya da onlarla birçok konuları ortaklaşa paylaşan bir bilimdir.” (Boratav, 1995:6) diye açıklar. Sedat Veyis Örnek ise değerli çalışması *Türk Halkbilimi*’nde şöyle bir tanım yapar: “Halkbilim, bir ülke ya da belirli bir bölge halkına ilişkin maddi ve manevi alandaki kültürel ürünleri konu edinen, bunları kendine özgü yöntemleriyle derleyen, sınıflandıran, çözümleyen, yorumlayan ve son aşamada da bir bireşime vardırma amaçlayan bir bilimdir” (Örnek, 1977:15). Bunlara Ali Rıza Balaman’ın, “halkbilim, alanı insan, konusu özgün kültür olan, bilimsel yöntem anlayışı ve alana özgü araştırma teknikleri aracılığıyla elde ettiği bulgularla genellemeler düzeyinde kuramlara ulaşmayı amaçlayan, toplumsal bilimler içerisinde bir bilimdir.” (Balaman, 1983:26-27) şeklindeki tanımı da ilave edilebilir.

XVI. asrın ikinci yarısında (1571) Osmanlılar tarafından fethedilen Kıbrıs bir Türk yurdu olur. “1571 tarihinden itibaren Güney ve Orta Anadolu’dan gelen Oğuz boyları Ada’yı Türk vatani yaptılar. Milâttan önce 4000 yıllarına kadar varlığı kabul edilen ecdat yâdigârı, kendi kültür birikimlerini Ada’ya taşıdılar” (Elçin, 1997:625). Böylece Orta Asya’da başlayıp Anadolu’da

Turkish Studies

International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic
Volume 12/7

sürdürülen büyük Türk kültür ve medeniyeti, yurt edinilen Kıbrıs coğrafyasına da taşınmış olur. Fetihden hemen sonra çıkarılan fermanlarla Anadolu'dan Kıbrıs'a getirilen atalarımız, beraberlerinde kendi dillerini, manevî inançlarını, kültür ve folklorlarını da taşımışlardır. Anadolu'dan Kıbrıs'a taşınan bu gelenek gerek Ada'nın dar coğrafi koşullarının, gerekse farklı dil ve dinlere mensup öteki ulusların (Rum, Ermeni, Latin, Maronit) etkisiyle zamanla kendine has bir biçime bürünerek Kıbrıs Türk kültür ve folklorunu oluşturur. Yaklaşık 450-500 yıllık bir geçmişe sahip olan Kıbrıs Türk kültürü tarihî süreçten bugüne kendi edebiyatını da yaratır. Bilindiği gibi, millet-kültür-edebî eser üçlemesi birbirini tamamlayan, birbirinden güç alan bir "sacayağı" oluşturur. İşte bu yazıya konu olan *Çifte Nikâh* adlı oyun da Kıbrıs Türk toplumuna ve kültürüne ayna tutan önemli bir edebî eserdir.

Çifte Nikâh, Sevil Emirzade'nin 2015 yılında neşrettiği, Kıbrıs Türk köyü ve köylüsünü geniş bir perspektifle ele aldığı folklorik türde bir oyundur. İki perde ve on sahne şeklinde bölümlenen oyunun dramatik örgüsü (olay dizisi) neredeyse Kıbrıs Türk gelenek ve göreneklere üzerine kurulmuştur. Bilhassa insan hayatının önemli geçiş dönemlerinden olan "doğum" ve "evlenme" gelenekleri oyunun temasını meydana getiren motifler olarak kullanılmıştır. Konusu 1940'lı yıllarda geçen oyunda, dönemin sosyal yaşamının son derece realist bir bakış açısıyla ele alındığı görülür. Kıbrıs Türk köylüsünün günlük yaşamı, hayat galesi, inançları, düşünce tarzı, sömürgeci İngilizler karşısında takındığı tavır ve II. Dünya Savaşı'nın birey-aile ve toplum üzerindeki yıkıcı etkisi dramatik örgü boyunca çarpıcı bir şekilde dikkatlere sunulur.

Sevil Emirzade (d.1948) *Çifte Nikâh*'ta Kıbrıs Türk köy hayatı ile geleneksel kültürünü tiyatro dili ve tekniğiyle çok başarılı bir şekilde kurgular. Yazarın bu başarısında, şüphesiz ki, aldığı tiyatro yazarlığı eğitiminin ve köy kökenli bir sanatçı olmasının payı büyüktür. Emirzade, üniversitede dramatik yazarlık eğitimi almış ve tiyatro yazarı olarak mezun olmuştur. Kökleri itibarıyla anne tarafından Yiğitler (Arçoz), baba tarafından ise Gönyelili olan yazar köyü ve köylüyü yakından tanımanın verdiği bu avantajla Kıbrıs Türk folklorunu başarıyla oyunlaştırmıştır. Sevil Emirzade'nin hayat tecrübesi, kültür birikimi ve tiyatro bilgisini yansıtan, yaklaşık beş yıl süren derin inceleme-araştırmaların ürünü olan bu eser, Kıbrıs Türklerinin XX. asrın ilk yarısındaki sözlü tarihlerini günümüze taşıması ve ebedileştirmesi bakımından son derece önemlidir.

Yazar ve eserine dair yukarıda verilen kısa bilgilerden sonra, Kıbrıs Türk folklorunu derin bir perspektifle ele aldığından bu yazıya inceleme konusu olan *Çifte Nikâh* adlı oyundaki halkbilimi öğelerini şöyle sınıflandırmak ve incelemek mümkündür:

1- İnsan – Doğa İlişkileri

1.1. Kıbrıs Türk Köyü ve Köy Hayatı

Çifte Nikâh'ın olay örgüsü Mesarya Ovası'nın bir köyünde geçer. Oyun, insanları, hayvanları, günlük işleri, yoksulluğu, gelenekleri ve düşünceleriyle köylüyü anlatır. Dolayısıyla eserde gerçek bir Kıbrıs Türk köy hayatı vardır. Köyün sosyal yaşamı son derece çetindir; günlük işlerin yürütülmesi için alın teri yani emek gerekir. Bu sebeple köylü günün büyük bir bölümünde çalışmak zorundadır. Şaziye çalışmayan, tembellik yapan oğlu Cemal'i bu konuda uyarır:

“Şaziye: Hıhh! Ma kim dedi saña gahveye gidesiñ? Yook... (suskunluk) Aha guyudan biraz su çekeydiñ... (sessizlik) Ma değıl? Yahut da, aha bu çalı-çırpıyı toplamaya sen gideydiñ!...

Cemal: E ne söylemedin bileydim gidmemizdim?

Şaziye: Söyleme lüzumdur?! Zıbandırık gadar adam olduñ maşallah... Seniñ ağıñ kesmez bu gadarcığı?

Cemal: Ne bileyim yahu ben...

Turkish Studies

Şaziye: Bilmeeñ? Be Cemal ma hiç düşünmeñ o şu, çalı çırpı eksilirse evden, n'olur halimiz!...

Cemal: (İmalı bir gülüşle) Ma bizim halimiz? N'olurmuş... Hiiiç!

Şaziye: (Şaşırır) Hihh? Hiç olur? Allahın günü bir çaycığımız, bazan bir çorbacığımız... Ya da kısmet neyisa işte... Sonra çamaşırđı, yıkanmaydı... Hiç ateşsiz ev döner?" (Emirzade, 2015:23-24).

Yukarıdaki sözlerden anlaşıldığı gibi, işlerin bir ucundan tutmamak ve aylak aylak oturmak çalışmaya dayanan köy hayatında kabul edilmeyen davranış biçimleridir. Ayrıca bu diyalogda “kuyudan su çekme”, “yakacak ihtiyacını toplanan çalı çırpı ve odunlardan karşılama”, “yemek pişirme, çamaşır yıkama ve yıkanıp temizlenme için ateşe-ocağa ihtiyaç duyma” gibi köydeki günlük uğraşlara temas edilmesi de son derece dikkate değerdir.

Kıbrıs Türk köy hayatının en önemli günlük uğraşlarından bir diğeri de “ekmek yoğurma” diye adlandırılan ekmeğin hazırlanması işidir. Geleneksel yaşamda ekmeği yoğurup pişirmek kadının görevidir. “Kıbrıs Türk köylüsü, yemeği ne olursa olsun her yemekle ekme yer” (Yorgancıoğlu, 2000:51). Bu sebeple ailenin temel besin kaynağı olan ekmeğin hazırlanması köylü kadınının en başta gelen vazifelerindendir. Oyunda, “vallahı bu yorgunnuğunan ne ekme yoğururum ne da hiç... N'apayım!...Böyünnük var egmeğmiz.” (Emirzade, 2015:20) diyen evin anası Şaziye, bu görevin kendisine ait olduğuna işaret eder.

Köydeki kadının bir başka görevi de dokumacılıktır. Aynı zamanda geleneksel zanaatlarımızdan olan dokumacılık, tezgâh adı verilen bir aletle yapılırdı. Köylü kadını dokumacılıkla hem ev ekonomisine katkıda bulunur, hem de kızlarının çeyizini hazırlardı. Nitekim *Çifte Nikâh*'ın başkahramanı Şaziye, evdeki dokuma tezgâhıyla kızı Hatice'nin çeyizlerini özenerek dokur. Ayrıca dokumacılık, geleneksel hayatta pek çok zorlukla, sıkıntıyla boğuşan köylü kadınının, bir nebze de olsa, stresini attığı ve dertlerini unuttuğu bir uğraştır. Hemen her gün dokuma tezgâhının başında olan kadın onunla bir gönül bağı kurar. Oyunda bununla ilgili şu ifadelere yer verildiği görülür:

“Hatice: Şeyy, eha bilirsiniz?... Ben dezgâhımızı oşu çok severdim?

Şaziye: E da ben alışdım zannedeñ eksikliğine?... Her başımı çevirdimde oyanı... yeri bomboş... İçim gan ağlar!

Hatice: Sahi b'anne? Hatırlañ oşu?... Sabah erken gakardıñ da dokumaya otururduñ ya...

Şaziye: Ne ya da hatırlamaycayım, hiç olur?

Hatice: Uyukumun içinde şık-şık, şık-şık, şık-şık, şık-şık... ayagcalarının sesi o dezgâhın... Vallahi nenni gibi gelirdi baña..

Şaziye: O zaman hiç ferkinde değılidim, ama meğerisa bütün can sıkıntımı da atardım dokurkana...” (Emirzade, 2015:34).

Ekonomisi büyük çoğunlukla tarıma-çiftçiliğe dayalı olan köyde, kuraklık, kıtlık, yağmur, sel gibi tabiat olayları çok büyük önem taşır. Kıbrıs, yarı kurak bir iklime sahip bir ada ülkesi olduğundan su ve yağmur köylünün her zaman özlemini çektiği bereket kaynağı olarak hiç gündemden düşmez. Kıbrıs'ta “yağmurun yağmadığı nice yıllar, kıtlık yaşanan nice yıllar vardır. O kadar ki halk arasında inançlar yer etmiştir. Bir inanışa göre Kıbrıs'ta her kırk yılda bir, kuraklık dönemi yaşanır. Ve bu kuraklık derecesi değışken olmak üzere yedi yıl devam eder. Giderek yağışlar normale döner ve üretim yoluna girer. Ancak bazı kereler kuraklık, dolayısıyla kıtlık dayanılmaz boyutlara varır” (Yorgancıoğlu, 2000:333). 1940'lı yıllarda böyle büyük bir kuraklığın yaşandığı

Turkish Studies

tarihî bir gerçektir. Bu kuraklığa hem iklim şartlarının hem de Kuzey Afrika üzerinden gelen çekirge istilalarının sebep olduğu bilinmektedir. Çifte Nikâh'ta bu durum Cemal ile Şaziye'nin konuşmalarına şu şekilde yansır:

Cemal: (Öfkeli) Ay ana ne dedim yahu! Yalandır söylediğim? (Parmaklarıyla sayar.) Bu yıl çekirge sürüsünü besledik...geçen yıl yağmur yoğudu... evvelki sene dersaañ, dolu gırdı götürdü başağları... bir evvelki seneeee... n'olduydu yahu?

Şaziye: E işte... başga gadersizlik, yaz sıcakları tez bastırdıydı ya Nisan ayında! ... Da mahsül tarlada gavrılmadı mıydı?!

Cemal: Hah, gör işte! Yalnız topraktan... yağmurdan aş beklersaañ, böyle olur!" (Emirzade, 2015:44).

Mahsulün tarladan kaldırılacağı hasat zamanında yaşanan çekirge felâketi ve bunun doğurduğu olumsuzluklar oyunun bir başka yerinde şöyle vurgulanır:

"Şaziye: Ne gadersizlik! Tam hasat zamanı geldi geliyor derkana... bu çekirge sürüsü... canımıza yandı işde..."

Zehra: B'anne, neydi zaten iki buçuk dönüm arpadan alacağın?

Şaziye: Hiç olur, necik deyer, unumuz ekmeğimiz çıkardı... E sapıdır gilçığıdır... Ey ya... Galbır altından da tavıglar sebeplenirdi.

Cemal: (Buruk bir gülüşle) Gorkma anacığım, tavıglar garıncalardan da doyar. Köyde aşığdan da daha ölen olmadı...biz da ölmeyik akıbet...

Şaziye: (Yaşaran gözlerini siler. Ocağa yürüyüp baklaları silkelir.) Cemal! Ölmeyig, yaşarık. Yaşarık da... buna yaşamak dersaañ... zebillik içinde sürüm sürüm sürünürük işde..." (Emirzade, 2015:37-38).

Kuraklık ve kuraklığın sebep olduğu kıtlık karnını topraktan doyuran köylünün belini iyice bükerek, onu açlık sınırına getirir. Anne ve oğul arasında geçen aşağıdaki diyalogda yaşanan sıkıntılar ile çekilen fakirlik dile getirilir:

"Cemal: (...) E asıl meseleye gelemim! Yemek pişirme için dersaañ... Hıhh! Tencere mi goyan üsdüüne zaten?"

Şaziye: (Öfkeyle sözünü keser) Hade gene... "Al beratı gid gadiya" ...

Cemal: N'oldu, yalandır söylediğim?...Allahın günü ne yerik söyler miñ bana? Her gün zeytin egmeğe talim etme miyik? Ha sahi unuddum, yanında da soğana vururuk yumruğu...

Şaziye: (Sıkıntılı) N'apalım!...madem artık baggal veresiye vermez!...

Cemal: E gördümüñ? Gasap dersaañ... O da bizi defderinden çokdan sildi addı!

Şaziye: İsdediğiniz yemeği bişirib gurtaramam deye her gün 'kıtır kıtır boğulmam' zannedeñ? (Ağlamaklı) Felek utansın, dişimizi sıkımdan başga ne gelir elden ay oğlum!" (Emirzade, 2015:24-25).

Görüldüğü gibi iklim ya da tabiat olayları geçimini topraktan sağlayan köylüyü doğrudan etkilemekte, bu bağlamda ortaya çıkan "kuraklık-kıtlık-fakirlik" gibi sorunlar ile "Allah'a sığınma-dua-sabretme-kadere isyan" şeklindeki davranış veya düşünceler de geleneksel kültürün bir unsuru olarak değerlendirilmektedir.

Turkish Studies

Eserde köy hayatıyla ilgili gelenekselleşmiş bir başka unsur da “zanaatlar-meslekler”dir. Kıbrıs Türk köylüsü toprak sahibi olduğu için her işte çalışmaz ya da bazı melekleri yapmaz. Ancak yaşanan kuraklık köylüyü geçim sıkıntısına düşürünce gençlerin, “*nalet olsun işsizlik! Vallahi ağılı oynadım hişdendir. Kökü gurusun, bu köyde ne iş var ne da güç*” (Emirzade, 2015:38-39) şeklinde işsizlikten şikayet ettikleri görülür. Geleneksel Kıbrıs Türk hayatında birtakım meslekler vardır ki bunlar yalnızca gayrimüslimlere aittir. Örneğin meyhaneciliği çoğunlukla Rumlar, inşaat işleri ve taş-duvar ustalığını Ermeniler yaparlar. Aşağıdaki satırlarda evin anası Şaziye, kendisine sitem eden oğluna bu durumu açıkça ifade eder:

“*Cemal: (...) Okul işimizi hade İngiliz berhava eddi, okuyamadık, onu annadığ. Ama siz da bir zenaata goysaydınız beni!...*”

Şaziye: *Köyümüzde zanaat n’arar ya be Cemal?...*

Hatice: *Sahi ama b’anne... neçin yok?*

Şaziye: *A gızım, bilmemiñ da sorañ... O işleri yalnız Rumlarınan, Ermeniler yapma mı?...*

Cemal: *Ey ya, bizimkiler Ağa, toprak sahibi, güya bu, ekip bişmeynan ovraşillar. (Acıyla güler.) Ya da en dovrusu ovraşmazlar!”* (Emirzade, 2015:43).

Gençlerin geleneklerin dışına çıkması ya da başka bir ifadeyle kurulu düzene-alışkanlıklara meydan okuması, geleneğin temsilcisi aile büyükleri tarafından şiddetle reddedilip engellenir. Oyunun kahramanlarından Cemal de çocukluğunda böyle bir engellemeye maruz kalır. Önce bir Rum, sonra da bir Ermeni taş ustasının yanına çırak girip zanaat öğrenmek isteyen Cemal, anne ve babasının muhalefeti sonucunda kendi topraklarında çiftçilik yapmaya mecbur bırakılır. Böylece Cemal, geleneğe yenilerek ona boyun eğmek durumunda kalır (Emirzade, 2015:44-45).

Sanayi devrimiyle başlayan makineleşme günümüzde teknoloji ve iletişim alanlarındaki akıl almaz yeniliklerle doruk noktasına ulaşır ve pek çok mesleğin ortadan kalkmasına yol açar. Yani teknoloji ilerledikçe insan hayatı değişir, eski meslekler-zanaatlar yok olup yeni iş sahaları ortaya çıkar. *Çifte Nikâh*’ın olay örgüsü içinde bugün işlevini yitiren veya yok olmak üzere olan bazı mesleklere de yer verilmiştir. Geleneksel kültürün bir parçası haline gelen “seyislik ve arabacılık”, “kahvecilik”, “köy ebeliği” ve “bohçacılık” yeri geldikçe olay dizisine dahil edilip tanıtılan eski mesleklerdir. Bilhassa “köy ebeliği” ve “bohçacılık” oyunun ana temasını meydana getiren “doğum” ve “evlilik” dönemeçlerinde işlevli bir şekilde ele alınır. Köy ebeleri doğum esnasında gebe kadına, doğumdan sonra da lohusaya yardım eden tecrübeli kadınlardır. Geleneksel kültürde ebelik pratikten yetişen kişilerce icra edilirdi. “1950’li yıllara kadar Kıbrıs’ta bu işi yapanlar eski ebelerin yanında, onların gözetiminde pratikten yetişen kimselerdi. İlâçlarını da kendileri yapıyorlardı” (Yorgancıoğlu, 2015:169). Oyunun ikinci sahnesinde doğum ritüellerini geleneklere uygun şekilde yerine getiren böyle bir köy ebesi vardır. Ebe ve uygulamaları üzerinde “Doğum (Lohusalık) Âdetleri” başlıklı bölümde ayrıntılı bilgi verilecektir.

Sevil Emirzade’nin *Çifte Nikâh*’ta üzerinde en çok durduğu ve tanıtmaya çalıştığı meslek bohçacılıktır. Bohçacı, “*satacağı kumaşları geniş bir çarşafın içine koyan, bu çarşafın dört ucunu ikişer ikişer bağlayan ve bağ yerinden omzuna asan*” (Yorgancıoğlu, 2015:80), köy köy dolaşan ve mallarını pazarlayan satıcı kadınlara denir. Köy hayatında kadınlar kumaş ve giyim-kuşam ihtiyaçlarının büyük çoğunluğunu bohçacıardan temin etmekteydiler. Ancak bohçacının geleneksel kültür bağlamında daha önemli bir işlevi vardır. O da, evlendirme meselelerindeki “aracılık-ara buluculuk” görevidir. Bu kadınlar, “*kız istemede, güvey bulmakta aracılık yapıyorlardı. Bu işi becerdiğinde çeyiz için gerekli kumaşlar ondan alınıyor, ayrıca bir de para bahşışı alıyordu. Bu da onun için iyi bir gelir kaynağıydı*” (Yorgancıoğlu, 2015:80). Bohçacılar çoğunlukla orta yaş aşmış işinin ehli kadınlardır. Evlilik meselesinde tarafları uzlaştırmak ve ikna etmek onlar için zor değildir;

Turkish Studies

zira, dilbaz-hazırcevap ve kurnazdırlar. Köy köy dolaştıklarından hemen her olaydan haberdardırlar; bu sebeple dedikodu ve laf taşıma onlardan sorulur. Bazen çıkarları için büyük entrikalar çevirdikleri, yalanlar söyledikleri de olur. Anlaşıldığı gibi halk kültüründe bohçacı kadın imajı ekseriyetle menfi çağrışımlar uyandırmaktadır. *Çifte Nikâhta*'da mevcut olan bu özellikleriyle böyle bir bohçacı kadın vardır.

Oyundaki Pembe, söylediği yalanlar ve çevirdiği dalaverelerle iki ailenin mutsuzluğuna sebep olan karakteristik bir bohçacı kadın tipidir. Gerek Hatice ile Yılmaz'ın gerekse Huriye ile Cemal'in arasını yaparken kendi menfaatini düşünmüş ve ona göre hareket etmiştir. Zira o, yirmi iki yaşındaki Cemal'e, evde kalmış, çirkin ve bir eli felçli kırk yaşındaki Huriye'yi lâıyk görmüştür. Olayları iş işten geçtikten sonra öğrenen Cemal'in annesi Şaziye, bohçacının karakter özelliklerini şu sözlerle ifade eder:

“Şaziye: Ah o uydurukçu ahh!

Hatice: Ne b'anne göz göre göre yani bize yalan söyledi?

Şaziye: Eha söyledi, görmemiñ? Dilin kemiği mi var kızım? Vay guduz olmasın da, ne bilmişdir o, ne bilmişdir! Şeytana babıcı ters geydirir o! Ne bilirdik anam... Bilsedydik böyle gazabına oğrar mıydık!... asıldana yüzümüze gülerkana bıyığımıza osurdu. Bohçacı'yi bir görürsam baş baş yıkayacayım gendini...” (Emirzade, 2015:196-197).

Bu ifadelerden anlaşıldığı gibi bohçacı kadın iki yüzlülük edip çıkar sağlayan veya dost gibi görünüp kötülük yapan bir kadındır.

1.2. Eşya/Alet-Edevat

Geleneksel kültürün insanı yaşadığı coğrafyaya ve hayat seviyesine göre “köy evi”, “bağ evi”, “çiftlik”, “konak” veya “yalı”larda oturur; bu yapıların odalarını da yine hayat seviyesi ve ihtiyaçlarına göre birçok eşyayla döşerdi. Mesarya Ovası'nın bir köyünde geçen *Çifte Nikâh*'ta 1940'lı yılların fakir bir köy evinin bütün mefruşatı göz önüne serilir. Olay örgüsünün büyük bölümünün cereyan ettiği bu köy evinin tek göz odası birinci perdenin birinci sahnesinde şöyle tasvir edilir:

“(Yoksul köy evinin tek göz odası. Bir duvarında ocak, yanında küçük bir odun yığını ve bir lenger; ocağın üst başında kalbur, elek, sac, tava asılıdır. Diğer duvarda orak, nacak, gazyağı lâmbası, toprak buhurdanlık dizi halinde bağlanmış sarmisaklar, haruplar, mürver çiçekleri; içinde tarhana, molehiya gibi gıdalar bulunan birkaç kumaş torba, duvardaki çivilere asılmış. Ayrıca bir Atatürk resmi ve ailenin 2-3 düğün fotoğrafı yer almakta... Tahta çerçeveli bir aynanın çerçevesine fotoğraflar sıkıştırılmış. Bir köşede bir sandık üzerindekiatlanmış bir şilte, yanında bir minder, aşkı tahtası, iki eski köy sandalyesi ve ağızına tülümbe sıkıştırılmış su testisi durmakta. İki duvar arasına diyagonal şekilde bir ip gerilmiş, üstüne üç-beş giysi atılmıştır)” (Emirzade, 2015:17-18).

Oyunun bu dekorundan anlaşıldığı üzere, ev halkının-köylünün sosyal yaşamı bu eşyalarla sembolize edilmekte ve geleneksel kültür kapsamındaki insan-mekân ilişkisi çok gerçekçi bir şekilde verilmektedir.

Oyundaki birtakım başka eşyaların da sembol değeri taşıdığı dikkati çeker. Bunların içinde buldukları evin sosyal yaşamı ve refah seviyesi hakkında bilgi veren kültürel kodlar olduklarını söylemek gerekir. Söz gelimi geleneksel yaşamda zengin evlerin çoğunda “Kara Sandık”¹, “kök

¹Dolap işlevini gören, ön yüzüne oyma yapılan büyük sandık. Kıbrıs sandıklarıyla ilgili geniş bilgi için bkz. Mustafa Gökçeoğlu, *Tezler ve Sözler 3*, Yakın Doğu Üniversitesi Matbaası, Lefkoşa 1994, s.15-28.

ayna”², “karpuzlu lâmba”³ ve “gülâbdan”⁴ gibi el yapımı ahşap ve cam işi eşyalara rastlanır. Bu eşyalar bugün de bazı evlerde o devrin hatırası olarak saklanır ve kullanılır. *Çifte Nikâh*’ta geçen sembol değerli bu eşyaların ifade ettikleri anlam, Şaziye ve Hatice’nin şu konuşmasında apaçık ortaya konur:

“Şaziye: *Aslında bu İngilizler esas gara sandıklara, kök aynalara eyi para verillermiş. El oyması onnar ya... Ha hem da gülümdannıglara, karpızlı lâmbalara. Tabii bunnar da cam elişi.*

Hatice: *Bu dedikleriñ bizde n’arar!... Sahi ama, neçin ya b’anne bizde yok?*

Şaziye: *E bilmeñ da sorañ!? ...Zengin evlerinde bulunur onnardan tek tük... ”* (Emirzade, 2015:33-34).

Evlenecek kızın çeyizi için hazırlanmış olan eşyadan da söz etmek gerekir. Bunlar el tezgâhında dokunmuş “yatak örtüsü”, “masa örtüsü”, “çarşaf”, “havlu” gibi bir evin en elzem eşyalarıdır. Çeyiz eşyası motifi Hatice ve Şaziye’nin konuşmalarına şöyle yansır:

“Hatice: (...) *Zaten herşeyimi dokumadı mıñ? Gız beşikde, cehiz sandıgdâ deye deye çarşaflarını, peşgirlerini, hepsini bir tamam dokudun, sandığı doldurdun aha!... (Oturur ellerini göğsüne bağlar.) ma deyil?*

Şaziye: *(İç çeker) Eh ondan yana helâl olsun hem da eñ eyisinden... Bürüncükleriñ, şal çarşaflarıñ... Allah hayırlı talih hayırlı kısmet versin da, güle güle gullanasıñ cehiccikleriñi... ”* (Emirzade, 2015:31).

1.3. Taşıtlar

Motorlu taşıtların henüz olmadığı ya da yaygınlaşmadığı eski devirlerde ulaşım binek hayvanları ve bu hayvanların çektiği arabalarla sağlanırdı. Kıbrıs’ta binek hayvanları içinde ön plânda olan “eşek”tir. “*Eşek Kıbrıs’ın tümüne yaygındı. İster ova ister dağlık bölgelerde çok sayıda eşek vardı. Çünkü eşek Kıbrıs’ın eli ayağı idi. Oduna-çalıya eşekle gidiyordu. Çifte gideceğinde tohumu eşeğin sırtına vuruyordu. Hasat zamanı demetlerini, üzüm zamanı köfünlerini onunla taşıyordu. Su dolabına eşeği koşuyordu. Davarı güderken eşeğin sırtında idi. Sırtına binmese de yemeği, su kabağı, kebesi ve süt kabı eşeğin sırtındaki, heybede idi. Kısacası eşek Kıbrıs’ın yaşamının bir parçası idi*” (Yorgancıoğlu, 2000:32). *Çifte Nikâh*’ın olay örgüsünde eşeğin taşıma-ulaşım aracı olarak kullanıldığı sık sık dile getirilir. “*Yaa!... Aha buracıktaki rüşdiyeyi kapadmasaydı, siz eşşeyin üsündünde, ne güzel her gün gidip geleceydiñiz megdebe!*”, “*Yog be abi, biz de eşşeyin gideceğdik.*”, “*E bubañiz n’apacağıdı eşegsiz bütün gün?*” (Emirzade, 2015:40-41) şeklindeki ifadeler eşeğin geleneksel hayattaki önemini açıkça göstermektedir.

Eşeğin yanı sıra geleneksel hayatın bir diğer önemli taşıtlar aracı da at arabasıdır. Çoğunlukla atların ya da katırların çektiği bu arabalar, hem insan hem de eşya-yük taşımacılığında kullanılırdı. Birçok çeşidi olan at arabalarının Kıbrıs’ta daha çok “garutsa”⁵ ve “gabriole”⁶ adlı türleri yaygındı. Geleneksel kültürün bu ulaşım aracı daha çok varlıklı kimseler tarafından kullanılmaktaydı. *Çifte Nikâh*’ta bir köyden diğer köye görecü giden Münübe ile Naciye’nin söylemiş oldukları şu sözlerde, at arabasının zenginlik sembolü olduğu net bir şekilde görülür:

²Duvar aynası. Özellikle başlığı oymalı-kartal figürlü ve yıldızla boyanmış ahşap ya da altın çerçeveli ayna.

³Fanusunun üzerinde bir de el yapımı üzeri işlemeli ve süslemeli cam siperliği bulunan basık vazo biçimindeki gaz yağı lambası.

⁴El yapımı gül suyu ve kolonya şişesi. Ağzı emzikli, armut biçiminde mat camdan yapılmış bir kaptır.

⁵Tek körüklü, dört tekerlekli, karşılıklı oturmak için dört kişilik yeri olan, çift atlı yolcu arabası. Türkiye Türkçesindeki faytonun karşılığı.

⁶Daha çok özel şahısların kullandığı iki kişilik atlı binek arabası.

“Naciye: Sefa bulduk. 2-3 günden beridir niyetlenirik gelmeye amma, garutsa beklerdik. E bizim köyün garutsasının ya atı hasda, ya da hep dutulmuş olur... Herkes, yok şehere, yog adak adamaya, yog bilmem nere... Hele deliganlılar... onnar da bu ara hep asger yazılmaya gideller ya bildiğiniz gibi...”

Münübe: E bizim gabriole var yani amma, malum iki kişilik... E tabii, Pemb'anım var, bohçası var. Sağolsun gendi, “bişey değil, seyisin yanına da otururum” dedi ama, e hiç yakışık alır onnarı yan yana oturdalım? Neyise uzatmayalım, artık, benim efendi soñunda gızdı: “param rezil, ben aziz, giden para olsun da işimiz görülsün” dedi, taa şeherden garutsa getirdi bize...” (Emirzade, 2015:111-112).

Geleneksel Kıbrıs Türk kültüründe eski bir bisiklet türü olan velesbit/belesbitin de özellikle köylerde varlıklı insanlara ait bir taşıt aracı olduğu bilinmektedir. Bisiklet, eski köylerde herkeste mevcut değildi; bu sebeple bisiklet sahibi kişi köylüler tarafından ayrıcalıklı bir insan olarak değerlendirilirdi: “Şaziye: E yürüyerek çok sahat isteñ! Benim bildiğim, o zaman yalnız muhdarın oğlu-Molla Mehmed Ağa'nın oğlu Hüseyin Efendi velesbidinan gider gelirdi” (Emirzade, 2015:41).

1.4. Geleneksel Giyim Kuşam ve Süslenme

Giyim kuşam insanın kimliğini yansıtan unsurlardan biridir. Giyim kuşam sayesinde bir insanın kültürel ve sosyal durumu, yaşanılan zaman ve mekânın özellikleri, o devrin düşünce yapısı, zihniyet anlayışı ve geleneksel hayatı ortaya çıkar. *Çifte Nikâh*'ın kahramanlarının giyim kuşamı da onların kişiliklerini tanımlar niteliktedir. Özellikle geleneksel kurallar çerçevesinde yaşayan köylü kadınlarının- ev hanımlarının kılık kıyafeti, gelenek çizgisindeki sosyal ve kültürel yaşamın bir aynasıdır.

Oyunda, sokak kıyafeti olarak kadının çarşaf kullandığı görülür. Özellikle orta yaş üstü kadınlar bu kıyafete son derece bağlıdırlar. Şaziye, sokağa çıktığı zaman etek ve pelerin biçiminde iki parçadan oluşan çarşafını giyer; ancak yüzünü peçeyle örtmez. Evin genç kızı Hatice ise sade bir elbise giyer ve başına da saçları görünecek şekilde, ensede bağlanmış bir yemeni takar. Yine ev dışında, başkalarının yanında ya da özel günlerde giyilen ve “yabanlık” adı verilen kıyafetlerden de söz edilir. Hatice, kendisi için gelen görücüleri yabanlıklarıyla karşılayıp kendini beğendirmeye çalışır. Köylü kadını zinet eşyası olarak daha ziyade altından yapılmış takıları tercih eder. Oyundaki Şaziye, borçlarını kapamak için “urubiye” diye bilinen çeyrek altından küpelerini satmak zorunda kalır.

Oyunda erkek kıyafetine dair herhangi bir teferruat yoktur. Yalnızca, dönemin İngiliz Sömürge polislerinin giydikleri siyah renk üniformalardan dolayı “gara urubalılar” olarak adlandırıldıkları göze çarpar.

1.5. Beslenme ve Mutfak

Yeme-içme veya beslenme, canlılar için biyolojik/fizyolojik bir ihtiyaç olmakla beraber, kültürün de önemli bir parçasıdır. “Güzel ve kaliteli yemek pişirmek kültür yönünden gelişmiş uluslara, toplumlara özgüdür. Bu zevk Türk ulusunda o denli yüksektir ki dünyadaki ulusların hiçbirisiyle kıyaslanamaz. Kıbrıs Türk toplumu da yüksek kültüre sahip Türk ulusunun bir parçası olarak bu alanda hatırı sayılır bir ilerleme göstermiştir. Yüzyıllar boyunca Anayurt'tan ayrı yaşamasına rağmen bu kültürü sürdürmüş, bir yandan yeni buluşları, öte yandan çevredeki malzeme ile kendine özgü yemek türleri oluşturmuştur” (İslâmoğlu, 2013:5).

Çifte Nikâh oyununda “bumbar”⁷, “samarellâ”⁸, “talâtur”⁹, “tarhana”, “Yeroşibu lokumu”¹⁰ ve “ekşilice”¹¹ gibi Kıbrıs Türk kültürüne ve mutfağına has yiyeceklerden söz edilir. Oyunda beslenme ve yemek kültürüyle ilgili başka motifler de mevcuttur. Bunlar beslenmenin kültürel yapı içerisindeki yerini göstermesi bakımından önemlidir. Şöyle ki insan hayatının doğum, evlenme, ölüm gibi geçiş törenleri belirli yeme-içme ritüelleri ile beraber yapılmaktadır. *Çifte Nikâh*’ta bu olay çok açık bir biçimde ifade edilmektedir. Fakirlikten dolayı aylardır doğru dürüst yemek yemeyen Cemal, en son ne zaman et yediğini şöyle ifade eder: “(Hatice’ye döner, tane tane vurgular.) Annaycağıñ abiciğim... yani biz... en soñ... Zehra’nın düğününde ziyafete gindik. (Annesine yönelir) Yaa anacığim, en soñ o gün, o düğünde et yediğid!” (Emirzade, 2015:29). Yine Kurban Bayramı için kesilen kurbanlar ile bir dileğin gerçekleşmesi için adanan kurbanlar da geleneksel yaşamın beslenme kültürüne örnek teşkil eder. Bu motifle ilgili oyundaki şu konuşmalar örnek verilebilir:

“Hatice: (Şaziye ile bakışır.) Haa, şimdi ağıma yaddı. (Cemal’a yönelir.) Ama yok be ağbi... Onuddu muñ? Gurban Bayramında gomuşular da verdiydi et bize.

Cemal: Hahh, al da bozdur işde. E bayramın üsündinden da kaç ay geçdi ya hanımefendi?!...

Hatice: Dur dur begle bakayım! Hmm, hatırladım, hatırladım, bir da Köse Mehmet Dayı, hani adak adadıydı ya: Oğlu çocuk etsin deyi... E işde o zaman Mehmed’cik dovunca da gurban kesdilerdi ya...

Şaziye: Ha ha doğru, doğru... Yaşsa be Hatice! Hadda ben da giyma giydiydım gurban etiynan... Köse Dayı’dan barsağıni da istediğidim, da bumbar yapıydım size...” (Emirzade, 2015:29-30).

Kuraklık, kıtlık ve fakirliğin hüküm sürdüğü bir dönemde geçen *Çifte Nikâh* oyununda, yoksulluğun beslenme ve mutfak kültürüne yansıyan sembolleri olarak “arpa ekmeği” tüketildiği, öğün olarak “zeytin-ekmek-soğan” yendiği ve çerez niyetine “sacda kavrulmuş kuru bakla” tüketildiği dikkati çeker. Ayrıca köy hayatının karakteristiği olan evde mayalanmış yoğurtlar ve mürver, nane gibi bitkilerden yapılan çaylar da beslenmeyle ilgili oyundaki diğer unsurlardır.

1.5.1. Kıbrıs Türklerinin Kahve Kültürü

Gerek evlerde gerekse kahvehanelerde sohbetler eşliğinde içilen kahve Kıbrıs Türk kültüründe çok önemli bir yer tutar.¹² Bilhassa ünlü sabah kahvesi alışkanlığının Kıbrıs Türklerinin karakteristiği olduğunu belirtmek gerekir. *Çifte Nikâh*’ta kahramanların devamlı surette tükettikleri içecek de kahvedir. Oyunun olay örgüsü boyunca “sabah kahvesi”, “yorgunluk kahvesi”, “misafire ikram edilen kahve”, “görücülük ve dünürçülükteki kahve ritüeli” ve “kahvedeki erkeklerin birbirlerine kahve ısmarlama alışkanlığı” gibi kültürel motifler sık sık tekrar eder.

Kıbrıs Türk kültüründe kahvenin köpüklüsü makbuldür. Köpüklü ikram edilen bir kahve onu pişiren kişinin maharetini gösterir. *Çifte Nikâh*’ta köpüklü kahvesini içen Naciye, “Uuuu köpüklü-köpüklü maşallah... Ne zahmet eddiñ ya gızım?” (Emirzade, 2015:111) diyerek beğenisini ortaya koyar.

⁷Keçi, koyun bağırsağına pirinç, kıyma, maydanoz, kıyılmış soğan ve baharat doldurularak yapılan bir tür yemek. Bumbar yemeği hakkında geniş bilgi için bkz. Mahmut İslamoğlu, *Geleneksel Kıbrıs Türk Mutfağı*, Gökada Yayınları, Lefkoşa 2013, s.69-70.

⁸Tuzla kekikle hazırlanmış, güneşte kurutulmuş et. Et pastırması. Haşlanmış yemeklerin yanında ve içki mezesi olarak tüketilir. Samarellânın hazırlanması hakkında ayrıntılı bilgi için bkz. İslamoğlu, *a.g.e.*, s.208-210.

⁹Türkiye Türkçesinde cacık.

¹⁰Yeroşibu Kıbrıs’ta lokum yapıyla ünlü bir Baf köyüdür. Burada üretilen lokumlar Yeroşibu lokumu olarak adlandırılır.

¹¹Sarı çiçekleri olan soğan köklü bir yabancı bitki. Bahçelerde kendiliğinden çıkar. Sebze gibi yenilebilir.

¹²Kıbrıs Türklerinin kahve kültürü hakkında etraflı bilgi için bkz. Neriman Cahit, *Eski Lefkoşa Kahveleri ve Kahve Kültürü*, Şadi Kültür ve Sanat Yayınları, Girne 2001.

Kahve yanında lokum ikram edilmesi özellikle köy kahvelerinde çok sık görülen bir alışkanlıktır. Kıbrıs Türk kahve kültürünün bir parçası olan bu gelenek *Çifte Nikân*'ta da yer bulur. Doğum kutlaması için kahvehanede bir araya gelen gençler, kahvelerini içerken yanında da Kıbrıs'ın ünlü Yeroşibu lokumunu tüketirler. Köy kahvesi, aynı zamanda köylülerin problemlerini dile getirerek içlerini boşalttıkları, özel günlerini kutlayıp eğlenceler düzenledikleri, böylece biraz olsun rahattıkları bir toplanma yeridir.

2. Halk Bilgisi

2.1. Halk Hekimliği

Halk hekimliği, "*halkın, olanakları bulunmadığı için, ya da başka sebeplerle doktora gidemeyince, veya gitmek istemeyince, hastalıklarını tanılama ve sağaltma amacı ile başvurduğu yöntem ve işlemlerin tümüne*" (Boratav, 1973:149) denir. İnsanoğlu çok eski çağlardan beri hastalıkların tedavisinde, öncelikle kendi bildiği yöntemlere başvurmuştur. Dolayısıyla halk hekimliği halkbiliminin konularından biridir.

Sevil Emirzade'nin *Çifte Nikâh* adlı oyununda halk hekimliği kapsamına giren bazı tedavi yöntemlerine rastlanır. Evin yakacak ihtiyacını karşılamak üzere odun toplamaya çıkan Şaziye, eve döndüğünde omuz ve sırt ağrılarından şikayet eder ve kendisine "şişe çekecek"¹³ birisini arar. Yine yeni doğan bebeği hem temizlemek hem de derisini sertleştirip dayanıklı hale getirmek için "bebeği tuzlamak"; her derde deva olduğu düşünülendiğinden "bebeği zeytin yağıyla ovmak" ve lohusanın sütünü artırmak için ona "soğan yedirmek" oyundaki diğer geleneksel halk hekimliği unsurlarıdır.

2.2. Halk Takvimi, Zaman ve Mesafe Kavramları, Para Birimi

Geleneksel yaşamda güneş, ay ve yıldız gibi gök cisimleri "Çoban Hesabı" da denen halk takvimine (günbilgisi) kaynaklık eder (Balaman, 1983:47). Doğayla iç içe yaşayan, tarım ve hayvancılıkla geçinen geleneksel kesim insanı varlığını sürdürebilmek için doğayı iyi tanımak zorundadır. Yüzyılların gözlem ve tecrübelerine dayanan bu yaşam biçimi, bazı doğa olayları ve varlıkları karşısında köy insanının ortak tepki vermesini, ortak düşünceler geliştirip sorunlar karşısında çareler üretmelerini zorunlu kılar. Sevil Emirzade'nin *Çifte Nikâh*'ında bu konuya dair bazı bilgiler bulunmaktadır. Örneğin köylü anası Şaziye, güneşin yönüne-yüksekliğine bakarak, güneşin bir "çift değneği"¹⁴ yüksekliğini hesaplayarak kuşluk vaktinin geldiğini anlar ve tembellik yapan oğlunu ikaz eder:

"Şaziye: Nasıl da yüreğini tayfalmaz be oğlum? Kuşluk vakti oldu nerdeyse..."

Cemal: (Yattığı yerden annesine arkasını döner.)

Şaziye: Ha be Cemal, yadma sahatıdır şimdi? Bag güneş bir çift deyneyi yümseldi, da sen daha yatıñ? Vallahi dibeligden dörd ucunu göyverdiñ... Tembellik akar üsdüñden ha!" (Emirzade, 2015:21).

Halk takvimi yanında bazı eski ölçü ve para birimlerinin de oyunda kullanıldığı görülmektedir. Nitekim 1609 metreye karşılık gelen ve İngiliz Sömürge Dönemi'nde Kıbrıs'ta kullanılmış olan "mil" ile yine İngiliz yönetiminde tedavülde olan "lira" ve "şilin" para birimleri oyunun olay örgüsüne dahil edilen geleneksel maddî kültür unsurlarıdır.

¹³Şişe çekmek (düşürmek): Kas ve kulançlarda tutulmalar olduğunda vurgu şişelerinin içi ateşle ısıtılır. Isınan havanın yoğunluğu azalır. Vurgu şişesi sıcak sıcak kişinin tutulan kasının üzerine yapıştırılır. Vurgu şişesi soğudukça kişinin etini içeriye çeker. Olay yinelenir. İşlem bitince kızaran şişe yerleri alkolla silinir. İşlem bitmiş olur. (Bkz. Mustafa Gökçeoğlu, *Kıbrıs Türk Ağızları Sözlüğü*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2008, s.261.)

¹⁴Eskiden kara sabanla tarla sürerken öküzleri dürtmek ve yönlendirmek için kullanılan, ucunda çivi bulunan üç metre kadar uzunluktaki ince sırık.

2.3. Halk Düşüncesi – Halkın Dinî Dünya Görüşü

Geleneksel kültürün insanı, her şeyden evvel, dinin ve geleneklerin idare ettiği bir hayatı yaşar. Bu hayatta mutlak Tanrı inancı esastır; her şey Tanrı'dan gelip, her olgu Tanrı'ya bağlanır: “Töbeler olsun, bag be ne der!...Ovraşmazlarmış! Sanki da ellerindedir... Beyahu! Asından Allah'ın işi ya bu...” (Emirzade, 2015:43).

Geleneksel kesim insanı, bir hastalık durumunda doktordan çok Tanrı'ya güvenip şifayı Tanrı'dan bekler, Allah'tan umudunu kesmez: “Beyahu! Duruñ bakalım, daha düğüne çok var, ne bilirsiniz, belki da Huriye Hanım çocuk felcini geçirir, eyileşir da hiş bişeyciği galmaz” (Emirzade, 2015:174).

İnsan her işine Allah'ın adıyla başlar ve her işin sonunda ona şükreder. Çünkü bütün sonuçlar onun takdirine bağlıdır: “Hey yarabbim, ya Resûl Allahım!...” (Emirzade, 2015:28).

Dertler, sorunlar, çıkmazlar, hastalıklar karşısında Allah'a sığınılır, ondan yardım dlenir: “Ey Allahım, güzel Allahuum! Bize bir çare bul!,” (Emirzade, 2015:200). Ancak zaman zaman çekilen acının büyüklüğünden Allah'a sitem, isyan sözleri duyulsa da hemen tövbe edilir: “Vay Allahım, töbeler olsun ama, nedir günahımız bizim? Nasıl bu acıları bize lâıyg görüñ tañrım?” (Emirzade, 2015:173).

Geleneksel Türk kültürü, aynı zamanda “fatalist (kaderci) bir dünya tasavvuruna sahiptir. “Bazen iyiye, bazen kötüye çalışan kader, genel olarak insanın kendi çabasına yer vermeyen ve insan iradesini felce uğratan dünya görüşüne ait bir kavramdır” (Akı, 1974: 130). Halk, kaderin Allah'tan geldiğine ve değiştirilemez olduğuna inandığı için, çoğu zaman kaderine razı olur, alın yazısına boyun eğer: “Felek utansın, dişimizi sığmagdan başga ne gelir elden ay oğlum!” (Emirzade, 2015:25). Çifte Nikâh'ın olay örgüsünde, daha pek çok yerde kahramanların Allah ve kader inançlarına dair düşünceler mevcuttur. Oyunun başkahramanı Şaziye; “Dur dur, hiş belli olmaz ondan yana... gader kısmet bu ...” (Emirzade, 2015:46) derken, yine gelenekselleşmiş kaderci anlayışı somut bir biçimde ortaya koymaktadır.

3. Halk Edebiyatı

Sevil Emirzade'nin Çifte Nikâh'ında başta mâni ve türkü olmak üzere destan motifleri, atasözleri ve deyimler gibi halk edebiyatı ürünleri oldukça sık kullanılmıştır. Oyunun olay örgüsünde işlevli bir biçimde kullanılmış olan bu halk edebiyatı motifleriyle hem monotonluk kırılmış, hem de az sözle çok şey anlatılmıştır. Ayrıca Kıbrıs Türk halk edebiyatının ne denli zengin olduğu da ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Çifte Nikâh'ta on bir mâni, iki türkü, üç destan kahramanı, on yedi atasözü ve yaklaşık yüz altmış deyime yer verilmiştir. Ancak oyundaki bu halk edebiyatı ürünleri alt başlıklar şeklinde inceleyebilecek- özellikle deyimler ve atasözleri- oldukça geniş bir konudur ve ayrı bir çalışmayı zorunlu kılmaktadır. Burada yazının boyutlarını aşmamak adına halk edebiyatı konusu bütüncül bir bakış açısıyla ele alınıp her türden bir iki örnek vermekle yetinilmiştir.

Mâni, Kıbrıs Türk anonim halk edebiyatının en yaygın ve en sevilen türlerinden biridir. Kıbrıs'ta söylenen mânilerin ana teması ekseriyetle “aşk-sevgi”dir. Çifte Nikâh'ta Hatice'nin söylediği şu mâni aşk, sevgi duygusunun bir tezahürüdür:

“Elma verdim soyasıñ

Yat dizime uyasıñ

Bu maniler sañadır

Kapuya çık duyasiñ” (Emirzade, 2015:47).

Kıbrıs'ta eski görücülük ve dünürçülüklerde mâni okumak çok yaygın bir gelenektir. Erkek tarafının kız ailesine söyledikleri, kız tarafının da bu söylenenlere cevap vermesi biçiminde süren dünürçülük mânileri “karşılıklı çift mâni” özelliği göstermektedir. Karşılıklı çift mânilerde ilk mâni erkek ailesinin niyetini, diğer mâni ise kız ailesi tarafından onlara verilen cevabı yansıtır. Olumlu ve olumsuz yanıtlar için ise farklı mâniler okunur. *Çifte Nikâh*'ın dünürçülük sahnesinde bu tarz mâniler Münübe ile Şaziye tarafından şöyle terennüm edilir:

*“Münübe: Uzun uzun gozlar
Yeter olsun sözler
İşde geldig bizler
Ne dersiniz sizler?”*

*Şaziye: Tencerede bişen oddur
Şindi yedig garnımız togdur
Âlem mehel gördüysa
Benim bir deyceğim yogdur”* (Emirzade, 2015:163).

Çifte Nikâh'ta yer alan halk edebiyatı türlerinden bir diğeri de “türkü”dür. Türküler kuşaktan kuşağa aktarılan Kıbrıs Türk sözlü edebiyatının en güzel örneklerini teşkil eder. Anonim Kıbrıs türküleri sayıca az olmakla beraber, konu çeşitliliği yönünden son derece zengindir. Oyundaki iki türküden “Kız Sana Nişan Geliyor” konusuna göre tören türkülerine; “Asker Türküsü” ise tarihî türkülere örnek gösterilebilir. İkinci Dünya Savaşı'nda ekonomik sebeplerden dolayı İngiliz ordusuna katılan Kıbrıs Türk gençleri için yakılmış bir türkü olan Asker Türküsü mâni formunda düzenlenmiştir. Hece ölçüsünün 7'li kalıbıyla söylenen, aaba şeklinde kafiyelenen ve altı dörtlükten oluşan bu türkü, Kıbrıs Türklerinin acı, ayrılık ve özlem duygularının lirik bir ifadesidir:

*“Asgerliğe gandılar
Eyi birşey sandılar
Dünyalarına doymadan
Ateşlerle yandılar*

*A benim pembe şalım
Yanalım dutuşalım
Aramız derya deñiz
Biz nasıl gavuşalım*

*Babutsanın dalları
Polemitya yolları
Oğlum asgerden gelsin*

Turkish Studies

Hazırdir gurbanları

(...)” (Emirzade, 2015:140).

Oyunda “Hasan Bulliler”, “Mida” ve “Doktor Behiç” gibi bazı Kıbrıs Türk destan kahramanlarına telmihte bulunularak, âşık tarzı Kıbrıs Türk destan şiirine işaret edilmiştir. *Çifte Nikâh*’ta bir motif olarak kullanılan bu kahramanlar, benzetme yöntemiyle oyunun kahramanlarıyla özdeşleştirilmiştir. İngiliz askerlerinden kaçmak istediğini söyleyen Süleyman’a, Mehmet Salih’in verdiği şu cevap, bir zamanlar İngilizlerin hışmına uğrayan bu destan kahramanlarının halkın belleğinde hâlâ taptaze yaşadığının bir göstergesidir: “*Hasan Bulliler, Mida, Doktor Behiç saklanabildi? Ha be Süleyman?...İngiliz’in ipinden hangısı geçabildi be?*” (Emirzade, 2015:94).

Çifte Nikâh’ta yer verilen halk edebiyatı türleri içinde en büyük yekünü “atasözleri ve deyimler” tutar. Halk kültürünü çok iyi yansıtan bu özlü kalıp sözler, yazar tarafından eserin olay örgüsüne ustalıkla serpiştirilmiş ve üslubun bir parçası haline getirilmiştir. Kıbrıs Türk insanının dünya görüşünü-hayata bakışını, gelenek ve göreneklerini ve diğer karakteristik özelliklerini en güzel şekilde yansıtan bu ürünler geleneksel kültürün ta kendisidir. Aşağıda verilen birkaç örnek bunu açıkça ortaya koymaktadır:

“*Ne ya bilme miñ be Hatice meşhur lâftır, zenginın malı-mülkü, parası-pulu, düğünü-müğünü, fakırın dilini yorar deler oşu?*” (Emirzade, 2015:28).

“*Uuuu, tam zamanı... E hade hayırlı, oğurlu kışmedler işallah... Kısmeti garşıdaysa gelecek, doğmadıysa doğacak.*” (Emirzade, 2015:75).

“*E eyi... ama hemman da bu gadar sevinecek ne var? Daha duruñ bakalım, bekleyiñ eşşeğë binmeden ayaklarıñızı sallamayñ!*” (Emirzade, 2015:119).

“*Böyle ay parçası gızı, bakañ da münasip görmezler... Hade işde o zaman, gel da, ayıkla pirincin daşımı...*” (Emirzade, 2015: 123).

4.Dil

Oyunun kelime kadrosunda “forddigo” (s.33), “añgoni” (s.95), “mısmıl”(s.98), “şeremet”(s.114), “yennar” (s.133), “zavallimu”(s.143) gibi elli civarında yerel sözcük kullanılmıştır. Ayrıca halk dilinde ve günlük dilde çok yaygın olarak kullanılan, “Tembellik akar üdüñden ha!”(s.21), “Domuz ölüñün goca körrü”(s.33), “Hayır yüzü görmesin işallah” (s.199), “Evlâtlarımı sevinmeyim.”(s.147), “Allah duysun seni!”(s.197) gibi dua-iyi dilek, beddua, yemin ve sövgü ifade eden pek çok halk söyleyişine yer verilmiştir.

5.Âdet, Gelenek-Görenek ve İnanmalar

5.1. Doğum (Lohusalık) Âdetleri ve Doğumla İlgili Hurafeler

Geleneksel hayatta, doğum için genellikle doktora gidilmez. Doğum yapacak olan kadınların yardımcıları ya köyün ebesi ya da yaşlı kadınlarıdır. Ebenin görevi yalnızca doğumu yaptırmak değildir. Doğumdan sonra da “lohusayı yataktan kaldırma” olarak adlandırılan bir dizi geleneğin yerine getirilmesinde işlevli rolü vardır. *Çifte Nikâh* oyununda bu gelenekler ayrıntılarıyla konu edilmiştir. Oyuna yansıyan doğum ritüelleri ve geleneklerini şöyle sıralamak mümkündür: Hısım akraba ve komşuların “doğuma ve tuza çağırılması” (s.49-53). Doğuma çağrılan misafir hanımların beraberlerinde getirdikleri tuz, şeker ve zeytin yağını karıştırıp çocuğu tuzlaması için ebeye teslim etmesi (s.51). Doğan çocuğun kokmaması, derisinin sertleşmesi ve hastalıklara karşı dirençli olması için “tuzlanması (tuz gömleği giymesi)” (s.52). Doğumdan yirmi dört saat sonra tuz gömleğinin çıkarılması ve bebeğin misafirlerin önünde yıkanması (s.52). Mersin yaprağından elde edilen toz ile bebeğin pudralanması (s.52-53). Davette hazır bulunan hanımların bebek için su kabına para atması

(s.50). Doğumdan sonra üçüncü veya dokuzuncu günde “lohusanın yataktan kaldırılması” ve buna bağlı gelenekler olan “bebeğin beşiğinin kırmızı örtü ile örtülmesi” (s.73); “bebeğin kundağına çörek konulması”(s.78); “bebeğin alınına, annenin kulağının arkasına ebe tarafından çivit sürülmesi”(s.78); “lohusanın elindeki soğanı sokağa fırlatması”(s.79); “lohusanın bebeğin beşiğindeki çöreği kapı önüne bırakması”(s.79) ve “yataktan kaldırılan lohusanın başının üzerinden leblebi-fıstık-bozuk para karışımı dökülmesi”(s.79) oyununda uygulanan başlıca gelenek ve göreneklerdir.

Bunların yanı sıra, doğumla ilgili olarak başka bazı geleneklerden de söz edilir. Örneğin “sütü olmayan lohusanın bebeği için süt anne tutulması”(s.82) gibi. Ayrıca çocuk sahibi olan babanın veya torunu olan dedenin kahve halkına “lokum ve kahve ısmarlaması” (s.95-96) da doğum çevresinde değerlendirilen âdetler arasında yer almaktadır.

Doğum geçiş evresinin halk kültürünü ilgilendiren bir başka cephesi de, geleneksel inanç silsilesinin bir parçası olan batıl itikatlar-hurafelerdir. *Çifte Nikâh*'ta doğum ile ilgili olarak başvurulan bazı uygulamaların batıl inançlar kapsamında değerlendirilmesi gerekir. Nitekim, “kapı önündeki çöreği kız alırsa lohusanın bir sonraki çocuğu kız, erkek alırsa erkek doğar inancı” (s.79-80) ve “lohusaya soğan yedirilirse sütünün artacağına inanılması”(s.81) bu inanışlar arasında gösterilebilir. Yine “lohusa evinde ebenin önderliğinde gerçekleştirilen çivit merasimiyle şeytanların kovulması.”(s.78-79) da bu çerçevedeki inanışlardan birisidir.

Geleneksel kültürde lohusalık döneminin en korkulan, en tehlikeli anı “al basması” ve “lohusanın mezarının kırk gün açık olduğu” inanışlarıdır. “*İnanışa göre, lohusa ve çocuğun yanında kimse bulunmazsa lohusanın gözüne bir şeyler görünür, üzerine ağırlık çökmüş. İşte bu olaya “Al Basması” diyorlar. Kundaktaki çocuk kırkı çıkmadan yalnız bırakılırsa çocuğu al basar ve çocuk ölmüş. Bundan başka, çocuğu şeytanlar da değiştirebilir, hatta çocuk deli ya da sersem olabilir.*” (Mear, 1992:42). Bu halk inancı oyunda şu ifadelerle ortaya konulmaktadır:

“Ebe: E hade bakalım... Haaa, Fadmanım loğsamızı al basmasın ha! Hiç yalnız bırakmayıñ ha gendini! E bir da tabii, söylemeye dilim varmaz ama... gene da söyleyeyim, bilirsniñz meşhur lâftır, (vurgulayarak tane tane söyler) lohusanın 40 gün mezarı açıktır.

Fatma: Bilmez olur muyuk anam, yel alsın ağzıñdan!... Sen hiç merak edme Eb'anım, biz neciyik? İş mi beglerig gendinden? Hiç yorulmayacağ! Onun tek işi, yavırcığı emzirsin” (Emirzade, 2015:81-82).

5.2. Evlenmeyle İlgili Âdet ve İnanmalar

Bir sosyal müessese olan evlilik insan hayatının en önemli dönemeçlerinden biridir.

Çifte Nikâh oyununun ikinci perdesi başlangıcından bitişine kadar evlilik meselesini konu eder. Dolayısıyla bu perdede olay örgüsünün seyri geleneksel hayatın çok çeşitli ve renkli evlilik âdetleriyle bezelidir. Evlilikte, düğün törenine gelinceye kadar farklı aşamalardan geçilir. Bunlar “kız arama ve görücülük”, “kız isteme (dünürçülük)”, “söz”, “nişan”, “kına”, ve “nikâh”tır. Düğün eğlencesi ve kuşatma töreninden sonra ise “gerdek” ve “mübaraki”yle geleneksel Kıbrıs Türk düğünü tamamlanmış olur.¹⁵ Eserin ikinci perdesi “kız arama ve görücülük” sahnesi ile aralanır. Burada bohçacı kadının kız evine getirdiği görücülerin, gelin adayını tepeden tırnağa süzmesi ve onu konuşturarak huyunu suyunu öğrenmeye çalışması, geleneksel bir davranış şeklidir. Yine “görücülere gelin adayının kahve pişirip ağırlaması”(s.110-111), “görücülerin gelin adayını

¹⁵Kıbrıs Türklerinin evlilik-düğün törenleri ve âdetleri hakkında geniş bilgi için bkz. Hüray Mear, *Kıbrıs Türk Toplumunda Doğum Evlenme ve Ölüm ile İlgili Âdet ve İnanışlar*, KKTC Millî Eğitim ve Kültür Bakanlığı Yayınları, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara 1992, s.61-73; Mahmut İslâmoğlu, *Kıbrıs Türk Folkloru*, Ürün Yayınları, Ankara 2004, s.25-55; Oğuz Yorgancıoğlu, *Kıbrıs Türk Folkloru*, Canbulat Basımevi, Gazimağusa 2000, s.170-190.

hamamda görmek istemesi”(s.124) ve “kız tarafının damat adayını soruşturması”(s.127) da görücülük âdetleri arasında yer almaktadır.

Eserde “kız isteme (dünürçülük)” sahnesi son derece ayrıntılı bir şekilde ele alınırken burada dikkatler, dünürçülük âdetlerine odaklanır. İki tarafın karşılıklı olarak okuduğu, biri soru diğeri cevap niteliğinde olan ve tarafların niyetlerini belli eden “dünürçülük mânileri”(s.162-165), “Allah’ın emri Peygamber’in kavliyle kızın istendiği kalıp ifadeler”(s.163-165) ve dünürçülükten hemen sonra tarafların karşılıklı olarak geline, damada ve dünürlere “nişan yüzüğüyle hediye bohçası göndermesi”(s.164) dünürçülük âdetleri arasında yer alan geleneksel davranış biçimleridir.

Dünürçülükte kız ve erkeğin sözü kesildikten sonra nikâh tarihi belirlenir ve hazırlıklar başlar. Bu arada erkek, kız tarafına “ağırlık” adı verilen düğün parasını öder, kız tarafı da “çeyiz listesini” hazırlar (s.166). Nikâh ise geleneklere uygun olarak kıyılan “dinî nikâh”tır. Aşağıdaki satırlarda bu nikâh sahnesinin bütün ayrıntıları rahatlıkla görülmektedir:

“(Sahnenin sağ köşesinde sahneye dikey konumda bir kafes-paravan bulunmakta. Kafesin bir tarafına doğru Hoca Efendi yürümekte, diğer tarafında ise küçük bir masanın önünde Huriye oturmakta. Huriye’nin yanına ailesinden iki kadın gelir. Birinin elinde ekmek ve tuz, diğerinde de ayna vardır.)

1. Kadın: Kurulacak yuvanın rızkı, ekmeği bol olsun yarabbim! (Ekmeği masaya bırakır.) Eeveet, şimdi da yuvada ağız dadı, mutluluk daim olsun deyim ve bu duzu da bırakayım.

2. Kadın: İşde saña bir ayna Huriye’ciğim. Yuvañızın aydnlık olması için...

Hoca Efendi: (Kafesin arkasındaki sandalyede oturmakta.) Vekiliñ olayım nikâhuñu giyayım mı?

(Sessizlik)

Vekiliñ olayım nikâhuñu giyayım?

(Sessizlik)

Vekiliñ olayım nikâhuñu giyayım?

Huriye: Evet.

Hoca Efendi: Tamam gızım, ben şimdi camiye gidip nikâhuñuzu orada giyacayım. Sen da nikâhuñun müjdesini beklerkana boş oturma! Kuran okuyabilirsañ oku, ya da dua et! İlerde guracağınız yuvañız için.” (Emirzade, 2015:181-182).

Görüldüğü gibi bu nikâh sahnesinde gelenek-görenekler, inançlar ve kalıplaşmış sözler ile davranış biçimleri ön plana çıkmaktadır. Yine başka bir sahnede yer verilen “camiden nikâh müjdesi gelince gelinin saç örgülerinin karı koca ömür boyu birlikte yaşasın diye bağlanması”(s.185) inancı da geleneksel bir davranış biçimi olarak dikkati çekmektedir.

5.3. Diğer Gelenek-Görenekler, Hurafe ve Çeşitli İnanışlar

Sevil Emirzade’nin *Çifte Nikâh*’ı gelenek-görenek, hurafe ve çeşitli inanışlarbağlamında çok zengin halkbilimi motifleriyle örülüdür. Doğum ve evliliğin yanı sıra, hayatın her safhasında etkili olan bu geleneksel davranış biçimlerinden birkaçı şunlardır:

Kıbrıs Türk toplumu, bütün Müslüman dünyasında olduğu gibi, Kurban Bayramında kurban kesip, kurban etini hısım akraba ve komşularına dağıtır (s.29). Geleneksel kesim insanı, “kız beşikte,

çeyiz sandıkta” anlayışıyla kız çocuğunun doğumundan itibaren çeyiz hazırlığına başlar ve evlilik çağına gelen genç kızın çeyizi çok önceden hazır edilir (s.31). Ayrıca hazırlanan bu çeyizlerin ev tezgâhlarında dokunması da âdettendir. Eski köy hayatında nikâhları kıyılan gençlerin daha önceden birbirini görme şansı yoktur, bu ancak düğün gecesi mümkün olabilir (s.131). Genç kızlar ise, gelinin ayakkabısının altına kısmetleri açılıns diye isimlerini yazarlar (s.27).

Oyunda sık sık karşılaşılan bir başka geleneksel davranış şekli de “el öpme” dir. Kahramanlar törensel etkinliklerde büyüklerin elini öperek saygılarını ifade ederler (s.121,163). Yine kalıplaşmış olan ilginç bir davranış biçimi de “yüzün karışlanması” geleneğidir (s.35, 197). Bu eylem, akılsız-yeteneksiz olarak görülen kişileri aşağılamak için kullanılmaktadır. Eskiden Kıbrıs'ta çok yaygın bir oturma biçimi olan “konuğun önüne ayağını basması için başka bir sandalye konulması” geleneği de (s.110) Kıbrıs Türk folkloruna has bir uygulamadır.

Kıbrıs Türk millî kültürünün seyirlik özelliğe sahip en canlı konularından birisi halk oyunları-danslarıdır.¹⁶Çifte Nikâh'ta halk oyunları motifi de kendini gösterir. Oyundaki törensel etkinlik ve kutlamalarda “Kıbrıs Çiftetellisi”(s.79), “Arabiye Birinci”(s.79), “Karşılama Havası”(s.92-93) ve “Kız Sana Nişan Geliyor” (s.116-117) adlı halk danslarına yer verilir.

Sevil Emirzade'nin Çifte Nikâh oyununda üzerinde en çok durulan halkbilimi unsurlarından bir diğeri “batıl inanışlar” dır. Bu eserde mevcut olan “nazara (göz değmesi) inanma ve bunun için zeytin yaprağı yakma (tütsülenme-buhurlanma)” (s.142-145), “unutkanlık için muska yaptırma” (s.171,174), “rüya yorumlama”(s.46) gibi pek çok uygulama bu doğrultuda değerlendirilmektedir. Yine genç kızların ellerini göğsüne bağlamasının uğursuzluk getireceğine inanılması (s.31-32) ve aynı bedensel kayıplara ya da yaralanmalara uğramaktan korkan kişilerin söylediği “ölçüm olmasın” (s.171) şeklinde ifade tarzları, batıl inanç dünyasının halk kültüründe ne denli etkili olduğunu gösteren örneklerdir.

Sonuç

Kıbrıs Türk köyü ve köylüsünü anlatan bu oyun, geleneklere dayanan zengin tema örgüsü ile çok çeşitli folklorik öğeleri bir araya getiren ve bunları olay örgüsüne ustaca dahil eden Kıbrıs Türk tiyatro edebiyatının son dönemdeki en seçkin eseridir. Sevil Emirzade bu eserinde, Kıbrıs Türk kültürü ile köy hayatını olay örgüsü ve kahramanları ile bütünleştirirken folklorik zenginliğimizi de göz önüne sermeyi amaçlamıştır. Zira geçmişten gelen bu değerler, geleceğimizi sağlamlaştıran-perçinleyen unsurlardır ve bunlar ancak edebî eserler sayesinde yeni kuşaklara aktarılabilir. Netice itibarı ile yazar, bir önceki neslin duygularını, düşüncelerini, alışkanlıklarını, değer yargılarını kısacası kültürünü Çifte Nikâh vasıtası ile yeni nesle ulaştırır ve kuşaklar arasında âdeta bir köprü kurarak kültürel geçmişimizi 21. asra taşır.

KAYNAKÇA

Akı, Niyazi. *XIX. Yüzyıl Türk Tiyatrosunda Devrin Hayatı ve İnsanı*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Yayınları, 1974.

Balaman, Ali Rıza. *Gelenekler Töre ve Törenler*. İzmir: Betim Yayınları, 1983.

Boratav, Pertev Naili. *100 Soruda Türk Folkloru*. İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1973.

_____. *100 Soruda Türk Halk Edebiyatı*. İstanbul: Gerçek Yayınevi, 1995.

¹⁶Kıbrıs Türk halk dansları (oyunları) hakkında geniş bilgi için bkz. Erbil Çinkayalar, *Kıbrıs Türk Halk Oyunları*, KKTC Millî Eğitim ve Kültür Bakanlığı Yayınları, Sistem Ofset, Ankara 1990.

-
- Elçin, Şükrü. *Halk Edebiyatı Araştırmaları II*. Ankara: Akçağ Yayınları, 1997.
- Emirzade, Sevil. *Çifte Nikâh*. Lefkoşa: Okman Printing Ltd., 2015.
- İslâmoğlu, Mahmut. *Kıbrıs Türk Folkloru*. Ankara: Ürün Yayınları, 2004.
- _____. *Geleneksel Kıbrıs Türk Mutfağı*. Lefkoşa: Gökada Yayınları, 2013.
- Mear, Hüray. *Kıbrıs Türk Toplumunda Doğum Evlenme ve Ölüm ile İlgili Âdet ve İnanışlar*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1992.
- Örnek, Sedat Veyis. *Türk Halkbilimi*. Ankara: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 1977.
- Yorgancıoğlu, Oğuz. *Kıbrıs Türk Folkloru*. Gazimağusa: Canbulat Basımevi, 2000.
- _____. *Değişen Gelişen Unutulan Meslekler*. Lefkoşa: Kıbrıs Türk Esnaf ve Zanaatkarlar Odası Yayınları, 2015.

Citation Information/Kaynakça Bilgisi

- Ezilmez, H. (2017). “Sevil Emirzade’nin Çifte Nikâh Oyununda Kıbrıs Türk Folkloruna Ait Unsurlar / The Elements Showing Turkish Cypriot Folklore in Çifte Nikâh (Double Wedding) by Sevil Emirzade”, *TURKISH STUDIES -International Periodical for the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic-*, ISSN: 1308-2140, (Prof. Dr. Tahsin Aktaş Armağanı) Volume 12/7, ANKARA/TURKEY, www.turkishstudies.net, DOI Number: <http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.11492>, p. 149-168.